

I.

H. F. Feilberg.

I omtrent 70 år af sit lange liv var Feilberg bosat i det nuværende Ribe amt. Tre år gammel kom han med sine forældre til Alslev (1834), fem år derefter til V. Vedsted »i det Tørninglenske«, så i Ribe skole i alderen fra 11 til 18 år. Derefter kommer hans udvandrertid: 1849—56 studenter- og lærerår i København, 1856—64 præsteår i »de blandede distrikter« i Mellemslesvig, 1865—69 lærergærning i København og Odense. Fra 1869 til 1921 er han atter hjemme i Ribe amt, først som sognepræst i Brørup-Lindknud 1869—76, og i Darum-Bramming 1876—91, derefter som pastor emeritus i Askov til sin død.

Selv om man ingenlunde skal overse de tyve år, Feilberg var ude — det var i de år, han var med til at oprette frk. Zahles skole, lagde grunden til det danske menighedsliv i Valsbøl og skrev »Fra Heden« — så kan der dog ikke være tvivl om, at Ribe amt i en særlig forstand kan regne Feilberg for sin. Her levede han i de grundlæggende år fra 3 til 18, og her lagde han sit arbejde i sine modne år efter det 38.

Feilberg var til det sidste præget af V. Vedsted og Ribe. Dær, på bægge sider af grænsen men i rent dansk land, oplevede han alt det, der gik forud for 1849. Han blev vel nok *stærkest* knyttet til Sønderjylland i sine mellemslesvigske præsteår, men i hele sin skole- og studietid havde han dog haft sit hjem i hertugdømmet, så den sag var for længst gået ham i blodet. Dær, på bægge sider af grænsen, mellem Ribe og Gram, lå de egne, hvor han i sin skoletid vandrede

om og botaniserede og dermed lagde grunden til sine senere videnskabelige sysler. Dær, ude ved stranden på bægge sider grænsen, sang havets sang sig ind i hans øre, så den altid blev ved at lyde, dragende og lokkende ud mod det fjærne, som han aldrig, sådan som hans legekammerater, fik lov at se i virkeligheden, men som han gennemrejste i bøgernes verden til Grønland, Kalifornien, Tasmanien, Japan og videre. Dær lagde han i skoleårene, men udenfor skolen, grunden til den kundskab i levende sprog, som åbnede ham adgang til verdenslitteraturen.

Og da han vendte tilbage som de »vakte«s præst i Brørup og Lindknud sogne, da stod han vel rustet til at gøre gengæld for, hvad han skyldte Ribe amt. Han havde anvendt de tyve år godt, havde tilegnet sig megen viden gennem studier, men han havde ikke forsømt det, som for en præst er lige så vigtigt, at lære de mennesker at kende, som han skulde virke iblandt. Bøndernes liv på heden og nær ved den kendte han fra Mellemslesvig, og forholdene i de ny sogne havde ikke så lidt lighed med dem syd på (fraregnet naturligvis nationalkampen). Ja, forholdene lignede næsten alt for meget hinanden. Også her var der, som i Angel, storbønder, der på forhånd var uvillige mod den ny præst. Men Feilberg var også modnet gennem modgang. To gange var han af ydre omstændigheder drevet bort fra den vej, han havde valgt. Lærergærrningen hos frk. Zahle, som han var så glad ved, havde han opgivet på grund af familieforhold, og præstegærrningen i Mellemslesvig var han blevet kastet ud af, inden landet endnu var erobret. Han havde lært ikke at give sig af med ørkesløse protester, men også at forsvare sin ret, hvor der er udsigt til, at det kan nytte. Og så tog han da fat som præst igen.

Stillingen havde sine gode og sine mindre gode si-

der. Til de sidste må regnes, at en del af de nærmest boende var imod ham, ikke mindst fordi han var i slægt med Nutzhorn og ven med Schrøder og Termansen, at præstegården var forfalden og dens jord ude af drift, og at tiendeindtægterne væsentlig gik til formandens pension. Forholdet til naboerne fik han nogenlunde i orden, præstegården blev i det mindste beboelig, men indtægterne blev ved at være for små, især da familien voksede.

Til de gode sider må vi regne den forståelse, han straks fandt især i det udstrakte Lindknud sogn (det var jo før Hovborg blev udskilt), selv om hans husbesøg der tog megen tid, så han endogsaa tit måtte overnatte der ude. Ligeså, at han ikke havde så langt til Termansen i Gammelby eller til Askov, hvor han var en hyppig og velkommen gæst, eller til Sveistrup i Vejen præstegård. I Askov hjalp han også nu og da til med et foredrag, især om fremmede lande, og nogle af disse foredrag blev trykt i »Nordisk Månedsskrift«. For hjemmet var Brørup-tiden også en lykkelig tid med de seks større og mindre børn og flinke medhjælpere i hus og mark.

I denne tid vender Feilberg tilbage til sin syslen med folkelivet. Det havde flere grunde. Hans arbejde med botanikken krævede mere ro, end han kunde finde i sin gærning, og noget andet end præstegærningen måtte han have at arbejde med for at holde sig frisk. Hans nære omgang med den jævne befolkning, ligesom i Mellemslesvig, gav ham nye tilskyndelser. Og hans læsning om fremmede lande gav ham mere forståelse af det hjemlige, og så kommer da hans anden folkelivsskildring¹⁾ »om almuens sæd og skik i egnen mellem Ribe og Kolding«, båret frem af

¹⁾ Den første var »Fra Heden« (1863), skrevet mens han var præst i Store Vi.

rig forståelse og samfølelse med de folk, han levede og virkede iblandt. Samme år som han udgav denne (1872), fik han sin forståelse af almuens liv endnu mer klaret ved en rejse i Norge og mødet med Eilert Sundt.

Således var Feilberg i Brørup-tiden nået et godt stykke frem mod det, han skulde blive; men der skulde endnu en skuffelse til, for at han skulde finde sin vej. Han søgte, hårdt nødt dertil af økonomiske grunde, præstekald på Fyn, men fik det ikke. Derimod blev han, skønt der egentlig ingen udsigt var dertil, i 1876 forflyttet til Darum og Bramming, hvor han fik femten lykkelige år. Han blev derved bevaret for Ribe amt og Jylland, og det kan nok kaldes en lykke.

Vi må endnu føje til, at Feilberg ligesom Johannes Clausen var medvirkende ved C. Appels ordination, skønt ingen af dem hørte til den grundtvigske retning, selv om de havde adskillige forbindelser indenfor den.

I Darum-tiden udrettede Feilberg et stort arbejde i sognene, især i hovedsognet, både som præst og som foredragsholder. Men han udarbejdede i denne tid også sin ypperlige bog »Dansk Bondeliv« (I) og grundlaget for sin store jyske ordbog. Da han var ung, spåede en skotsk præst ham en glimrende fremtid i den danske kirke. Den blev der for så vidt ikke noget af, som han ikke engang nåede at blive provst (af gode grunde, han boede jo i stiftsprovstiet). Men han blev alligevel en af de berømteste og bedst kendte danske præster. Allerede i Darum-tiden begyndte danske og udenlandske videnskabsmænd at søge til ham, og »Dansk Bondeliv« blev vel kendt landet over.

Nu svigtede imidlertid hans helbred, som tidligere havde været fortrinligt, og kun 60 år gammel måtte han syg og træt tage sin afsked og flytte til et lille

hus, han havde købt sig i Askov. Her fik han dog endnu tredive gode arbejdsår, her fuldendte han ordbogen og skrev en række værker, der sammen med den skaffede ham anseelse som en af nutidens største folkemindeskendere. Her kom videnskabsmænd fra mange lande for at lære af ham, og fra endnu flere kom der forespørgsler, som han beredvilligt svarede på, tit med hele store afhandlinger på fremmede sprog. Og samtidig færdedes han jævnt mellem byens folk og skolens ungdom som en god gammel ven, altid rede til at hjælpe med råd og dåd, hvor det behøvedes. Den gamle præst var kendt af alle i byen, og selv da universitetet gjorde ham til æresdoktor, blev han ved at være »pastor Feilberg« for de fleste. Han virkede også nu og da som præst lige til året før sin død, selv om han i de senere år ikke havde kræfter til at være med til en hel søndagsgudstjeneste. Og her i Askov sov han stille hen, kun nogle uger efter at han havde fejret sin 90-års fødselsdag, virksom til det sidste med at ordne det, som han ikke mere selv havde kræfter til at udarbejde. Trods hans høje alder føltes hans død som et virkeligt tab i hans kreds og langt videre.

Ribe amt var Feilbergs hjem i barndommen og i de halvhundrede år, da han gjorde sin største gerning. Derfor skal vi mindes ham med tak i hundredåret efter hans fødsel og tiåret efter hans død.
